

Panait Istrati

ADOLESCENȚA LUI ADRIAN ZOGRAFI
NERANȚULA

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Coperta: Mircia Dumitrescu
Pe copertă: Nicolae Tonitza, *Cap de femeie*

©Editura Hoffman, 2020, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISTRATI, PANAIT
Neranțula / Panait Istrati. -
Caracal: Editura Hoffman, 2020
ISBN 978-606-46-1155-0

821.135.1

Acest text reproduce ediția din anul 1929, în traducerea lui Theodor Buzoianul, apărută la Tiparul Institutul de Arte Grafice Eminescu.

La Alexandria Egiptului am petrecut câteva ierni însozite. E mult de atunci. Iar dacă amintirile ce mi se trezesc din acel timp nu sunt prea plăcute, cum să nu îndrăgesc, cum să nu mă înflăcăreze acele rare clipe ce răstoarnă cazanul de nenorociri al viețelor noastre și ne îngâmfă de bucurii până la a face să ne plesnească inima?

Da, cu toată viața mea de muncă trudnică, am cunoscut astfel de clipe.

Mi le da soarele iernatic al Alexandriei, soarele său mediteranean. Pentru el, pentru Mediterana lui și pentru dorul meu de viață, primeam marile porții de amărăciune pe care soarta mi le hărăzea pe aceeași tavă.

Primeam, căci presimțeam că viața retrage toată tava acelora care întind mâna ca să nu ia de pe ea decât soarele.

Soarta îmi hărăzea puține ceasuri de lumină pentru o zi de muncă fără farmec, dar spoream câtimea de fericire mărinind înadins porțiile de amărăciune: mă lipseam de foarte multe lucruri trebuincioase vieții, ca să-mi scald mai bine ochii în lumina ce îneacă, în cerul care buimăcește și cu Mediterana ce se avântă. Cu un cuvânt, eram un meseriaș prost. Lăsam lucrul, fără nici o pricină, de îndată ce o muscă mă sâcăia cu puterea ei de a se folosi numai dânsa de soare.

Atunci, mâhnit de această slăbiciune pe care oamenii sunt fericiți s-o pedepsească, plecam... Plecam, plin de libertate și fără nădejde.

Picioarele, împovărate ele însele de atâta fericire, scump plătită, mă duceau totdeauna la marginea Alexandriei, la Ramleh, de unde palmierii africani privesc duși pe gânduri, peste Mediterana, pe frații lor înșirați peste Coastele de Azur, pe Ramleh-urile europene. Aceeași mare îi desmiardă sau îi bruftuește. Soarele, darnic cum îl știm, îi scaldă cu aceleași raze puternice.

La Ramleh sunt așezăminte mărețe, ca în orice ținut minunat unde bogații vor să fie singuri, singuri ca să-și mistuie slaba lor plăcere. Doamne, văzând în ce chip jalnic se plictiseau pe terase sorbind cu nesaț mârșavul lor Nimic, am înțeles de ce viața era atât de aspră, în nercunoștința ei, cu un sărac ca mine.

Și mă încumetam, eu, săracul, să mă apropiu de acele terase tixite de bogătași, acele case în care narghileaua și cafeaua, desfătătoarele mele cusururi, se plăteau cu prețuri prea scumpe pentru punga mea. Dar eu m-am putut apropia de tot ce-am dorit în viață: adeseaori mi-am plătit plăcerile cu sânge, monedă pe care băncile n-o cunosc, și nu-mi va părea rău niciodată, căci acele băi de lumină m-au făcut să pot îndura beznele vieții mele.

Pentru o cafea sau o narghilea, la Ramleh din Alexandria sau pe întinsele cheiuri ale Smirnei, pentru un ceas de visare ce era toată viața unei zile pentru mine, câteodată a unei săptămâni, am făcut totdeauna ca acel Român cumsecade care zice, în cântecul popular:

*Am dat, lângă ibovnica mea, într-o seară,
Toată munca mea de-o vară.*

Da, dădeam... Trebuie să dai mult, ca să ai mult.

Asta se face de la sine și fără trudă. Dar nu-i vorba despre asta.

Nu-ți place lumina fără să iubești în același timp pe oameni. Nu pe toți oamenii. Nimeni nu-i iubește pe toți și nici Christos chiar nu i-a iubit atât de prosteste.

Iubim pe aceia, care seamănă cu noi în multe privințe. Iubim dorințele noastre.

Într-o după-amiază, la Ramleh, pe o terasă tixită de o înfumurată cireadă omenească, văzui un om. Mă văzuse și el. Și am știut numaidecât ce căuta acolo, ce privea, ce simțea. Și el a știut toate acestea pentru mine; ceva mai mult încă: am ghicit în privirile noastre deschise nuanța dorințelor noastre, minunea asemănărilor noastre.

Asta nu se întâmplă totdeauna. Adeseori, prețuind pe oameni, m-am înșelat pe jumătate, niciodată cu totul. Dar cu cât mă înșel mai mult cu atât e mai bine, fiindcă aci nu poate fi vorba *decât de viața frumoasă, sănătoasă ca apa de izvor și tare ca fulgerul*. Iubesc pe om când poartă în sine, de la naștere, iubirea prieteniei. Iubesc femeia, când sângele i-e înfierbântat de patima cărnii. Mă dau cu totul lor fără să mă tocmesc, nebunește. Asta costă scump, dar niciodată dezamăgirile îndurate n-au micșorat, niciodată ele nu vor micșora suma dorințelor mele.

Eu caut pretutindeni norocul cu patima cartoforului. Joc totdeauna pe gros, căci urăsc din suflet calicia. Dacă mă înșel, nu pierd nimic, celălalt pierde. Nu pierzi nimic, când te dai cu totul, altfel, ar fi ca și când ai spune despre soare că se istovește când se dă fără cruțare și fără s-aleagă. Și cu atât

mai rău pentru ghețari, care se topesc totuși ei înșiși! Dar când câștig, capăt o comoară! Vorbesc de iubirea prieteniei, căci, vai! patima trupească e ca fulgerul: puternică, dar nu dăinuiește.

Iată cum e zămislit lutul meu și ce iubește. Nu sunt nemulțumit de asta. Nici marii mei prieteni. Iar Marcu, pe care l-am înțeles și care m-a înțeles în mai puțin timp decât ne-a trebuit ca să ne fumăm narghilele, în ziua aceea, la Ramleeh, Marcu a fost poate cel mai fericit dintre toți.

Încântătorul ticălos încercă totuși să se apere. Știa bine că ar fi de prisos, căci trebuința de a iubi și de a se destăinui e la afectuoși mai tare decât rușinea ce-i silește să-și ascundă vânătaiele. Cu toate acestea, voi să-mi dovedească rezerva lui de om de societate, acel „sărman om de societate”, care mănâncă iarbă, bea apă, iubește cu tăria moluștelor și-și ascunde cele mai mici zgârieturi. Și, în acea după-amiază de neuitată întâlnire, Marcu mă lăsă, serios, fără nici un semn de îmbărbătare, și plecă.

Ca un om de societate.

Avea un câine-lup care-l sâcăia, cu bucuria lui zgomotoasă: el îi cerea o pietricică, aruncată cât mai departe cu puțință. Marcu, visător, cu mâinile împreunate la spate, puțin cam încovoiat, umbla pe prundiș și nu răspundea dragostei celui mai bun prieten al său. Această nepăsare nu mă înșelă. Îl urmai multă vreme la o respectabilă depărtare, amintindu-mi amănuntele frumosului său obraz de prieten care trebuia înhățat. Și într-o zi, l-am înhățat. Cum? Asta nu se învață.

Iar acum, uitați-mă. De mine nu va mai fi vorba aici. Ascultați întâmplarea aceasta ce s-a petrecut în niște

colțuri ale pământului pe care cea mai mare parte din dumneavoastră nu le cunoașteți.

Este întâmplarea povestită de omul pe care l-am întâlnit pe o terasă la Ramleh din Alexandria, un om pe care-l iubeam fără să știu pentru ce și care mi-a sfâșiat adesea inima cu acel zglobiu cântec grecesc a cărui primă strofă se tălmăcește aproape astfel:

*Pe țărmul mării, pe prundiș,
Neranțula fundoti!
O fecioară își clătea fusta,
Neranțula fundoti!*

PARTEA ÎNTÂI

Aveam vreo șaisprezece ani când tata cumpără în strada Evreiască din Brăila o căsuță, în care ne mutarăm numaidecât. Știam că în acea locuință nu vom sta mult, ca de obicei, căci tata nu cumpăra decât case dărăpănate, le meremetisea și le revindea celui dintâi cumpărător. La o adică, asta-i era meseria, foarte bănoasă. Acea a mamei, nicidecum obositoare, era să-și ajute bărbatul, în nesfârșitele sale palavrageli de afaceri, pe când o servitoare vedea de gospodărie și se ciorovăia cu lucrătorii care cârpeau șandramaua.

Apoi, datoria mea era să alerg la cârcimarul din colț, să iau carafe de vin pentru părinți și mușteriii lor, care beau și vorbeau cu toții despre „casă de vândut”, „casă de cumpărat”.

Asta mă plictisea de moarte. Ca să-mi mai petrec, aruncam tencuială în sosurile slujniciei noastre și sare în ipsosul zidarilor, ceea ce făcea să se supere toți și să se mai schimbe tămbălăul. Îmi mai plăcea să mă joc pe ulițe cu marile mele zmee, cu capul gol, cămașa fâlfâind în vânt și pururea singur. Da, singur, cu toate că nu eram nici

fricos, nici sălbatec, dar mă temeam de pietrele azvârlite de ștregari, mai ales din ziua când una din ele întâlnește capul meu și mi-l sparse.

De aceea, mutându-ne de curând în mahalaua Evreiască, mă feream de băieții din noul nostru cartier. Aceștia, deși „copii de ovrei”, ceea ce însemna: fricoși, nicidecum primejdioși, nu ofereau mai puțin mii de prilejuri de a face să li se spargă capetele, căci, tocmai din pricina fricei lor, micii români din vecinătate n-aveau nicio greutate să vie să-i bată la dâșii. Cu sânul și buzunarele pline de pietre, ei cotropeau ulița, și de dimineața până seara ghiulele zburau în toate părțile. Cădeau chiar și în curte, peste uluci.

De aceea, vrând-nevrând, am trebuit să mă lipsesc deocamdată de plăcerea, foarte gustată în aceste schimbări de locuințe, de a hoinări pe uliță, de a face o recunoaștere a locurilor, de a vedea oameni și obiceiuri noi. În schimb, setea mea de iubire dădu peste ceva neașteptat.

În mahalalele acelea, curțile sunt despărțite prin uluci cu zăbrele, așa că poți să vezi tot ce se petrece la vecin. Și fiindcă prin partea locului lumea e foarte curioasă și nu prea politicoasă, privește în toată voia. Așa am făcut și eu, după pilda celor mari, care nu se sfiau când le venea bine să se scuip în obraz și să-și arate dosul gol printre deschizături.

Eu unul n-am avut nimic de arătat și nici să scuip pe nimeni. Cu totul dimpotrivă, avui plăcerea să văd în toate zilele, în curtea așezată la dreapta, o fetișcană de paisprezece până la cincisprezece ani, care se mișca întocmai ca peștele în apă și nu binevoia să priceapă că și eu aveam poftă să fac ca ea. Dar dânsa era fată și, ca și cățeaua care nu se teme de mușcătura câinelui, nu se temea de pietrele băieților.

(Copilul, când ajunge bărbat, pierde până și această omenie și lovește pe femeia însărcinată).

Oacheșă și păroasă, sămănând a țigancă. Coadă mare, împletită cu îngrijire. Fața, ovală, foarte serioasă, cu ochi mari pătrunzători, cu buzele cărnoase, era totdeauna bine spălată, ca și mâinile și picioarele.

De altminteri, ea n-avea treabă decât cu apa. De la revărsatul zorilor, cu brațele încărcate de două găleți de tinichea, se învârtea într-una, între pompa mahalalei și casele pe care le îngrijea, cu apă, pe un cinci călătoria, cu condiția ca gălețile să fie pline ochi. Ca să izbutească, și, de asemenea ca să nu se încurce în mers, atârna gălețile de o cobiliță. Oricum, munca aceea trebuie să fi fost istovitoare, căci o vedeam adesea cu fața zgârcită, cu gura strâmbă, cu buza de jos atârnându-i, tare nădușită, dar niciodată tristă, niciodată copleșită, veselă de îndată ce-și punea jos povara și gata la zburdălnicii. Nu la zburdălnicii neroade cu ștregărițele din mahala, ci, singură în curtea ei, cu niște căței frumoși pe care-i spăla, îi gătea cu mii de panglicuțe și-i dezmierda neconținut. Sau, când era sătulă de cățeluși și n-avea drumuri de făcut, o ștergea și n-o mai vedeam ceasuri întregi. La înapoiere, cu fața nespuns de încântată, înșfăca gălețile, alerga la treaba ei, o sfârșea și, aruncându-se la umbra unui dud, reîncepea găteala câinilor, pentru care risipea îngrijirile și duioșia unei adevărate mame.

Împrejurul ei nimeni. Nici o epitropie. Nici părinți, nici țipete, nici înjurături. I se cerea apă din toate părțile.

Noaptea o îmbrățișa, pe dânsa și dobitoacele ei, într-un murmur de dezmierdare și de îmbiere la odihnă.

Dimineața o regăsea tropăind cu cobiliță, cu brațele și mâinile întinse, pumnii strângând toarte înepărtate, buza

tremurând puțin. Apoi erau câinii, disparițiile neașteptate, înapoierea nespus de veselă.

Vedeam toate acestea, într-o vară, la începutul vacanței mari.

- Mamă, cine-i fetița asta care cară apă?
- Orfană.
- Cum o cheamă?
- Nu știu. Nimeni nu știe. I se zice **sacagioaica**.

Orfană... Venită de un an, D-zeu știe de unde... Care n-a voit niciodată să-și spuie numele ei și pe acela al părinților ei... Pe care Stana, bătrâna proprietăreasă, a primit-o și căreia lumea îi zice sacagioaica.

Asta era aproape tot ce știa „lumea” despre această fetiță. Și de îndată ce recea curiozitate a „lumii” fu îndestulată, boteză pe mosafira nepoftită cu numele de **sacagioaica**, îi întoarse spatele și-și văzu de treburi, afaceri de adunat, afaceri de îngămadit, negustorie de „case de vânzare” și „case de cumpărat”. Sărmana lume!... Iar tu, sărman **om de societate!**... Cât de mult vă plâng!... Întâlniți în calea voastră o ființă omenească cu fălcile încheștate, amorțite de gerul vieții, și ca să-i dovedeți căldura voastră, omenia voastră largă, o întrebați în grabă:

— Spune-ne, necunoscutule, cât ai clipi din ochi, cine ești, de unde vii, ce crezi, despre părerile noastre și ce-ai de gând să faci printre noi?

Iar nenorocitul, neputându-și descleșta fălcile ca să răspundă sau cel puțin să vă scuiepe în obraz, vă privește. Și, grăbiți cum sunteți, îi întoarceți spatele, îi lipiți o poreclă, cum se leagă o tigiaie găurită de coada unui câine și-o

ștergeți la treburile voastre. O ștergeți... tu, sărmană lume...; de asemenea tu, sărman **om de lume...**

Cât de mult vă plâng...

Într-o zi, pe când mă apropiasem sfios de uluci, mica singuratecă îmi spuse pe neașteptate, spre marea mea uimire:

— De ce te joci numai în curte?

Ah! câtă plăcere mi-a făcut acest semn de prietenie! Inima îmi bătu mai repede. Simții că obrații mi se aprind. Nu putui să scot nici o vorbă. Lăsai pleoapele în jos.

Ea sta țeapănă, de cealaltă parte a gardului, mângâind cățelușul pe care-l iubea mai mult, Leu, pe care-l strângea la piept, și repeta blând, armonios:

— ...De ce? De ce?... Marcule...

Am tresărit ș-am bâlbâit:

— Va să zică, știi că mă cheamă Marcu?

— Am auzit strigându-te așa...

Oprindu-mă, izbutii s-o privesc în față și s-o întreb:

— Dar pe tine cum te cheamă?

Ea îmi răspunse în chip foarte firesc:

— Sacagioaica.

Parcă promisem un pumnal în inimă. I-am întors spatele și am fugit ca să plâng.

Ea primea liniștită această groaznică poreclă de sacagioaică! Lumea chema cu acest nume pe cea mai frumoasă copilă din copilăria mea!

— Și ce-i cu asta? Îmi zise ea a doua zi, când i-am mărturisit revolta și scârba mea. Și ce-i cu asta? Ești ceea ce ești...

Apoi, îmblânzind tonul: